

ЯК НЕВИННОГО НА СМЕРТЬ ЗАСУДИЛИ.

За давних часів всюди по світі був звичай, що коли когось підозрівали, що він щось злого зробив, то били, щоби признавався. А коли б'ють, то і невинний чоловік признається, що це він зробив, коби лише його не мучили. Не розуміли тоді люде, що таким способом правди тяжко довідатися, а багато кривди людям заподівається.

Є оповідання, що в Лубнах, чи коло Лубен на Україні жив багатий чоловік, Кисіль, потомок давного княжого боярського роду. Був він багатий, сказано — багатий пан!

А що важне — був він також дуже релігійним чоловіком. Деякі другі з його рівні оттак поверху христіяне, а Кисіль, ні! — він в душі був великим православним христіянином. Або як казали — він був христіянином від понеділка до суботи.

Та знав він, як тоді нерозумно, як поверховно судили людей, отже хотів показати суддям їх помилки.

Мав він дуже доброго слугу — фір-

мана, Софрона. Цілі літа, бо змалку, був Софрон на службі Кисіля і за весь час ніхто лихого слова на Софрона не сказав. Праведна душа був Софрон!

А мав Софрон хатинку, а там жінку і четверо дітей. Отже вечером, як панські коні понапуває і подає їсти, дає ключ від стайні панови і йде до дому ночувати.

Разу одного, коли Софрон пішов до дому, пан встав, взяв дві парі найкращих коней, завів далеко в ліс, поприпинав в глибокім яру, де плив маленький струмочок і зоставив. Кілька днів коні можуть самі пастися, воду мають. А стайні за собою пан не замкнув.

Коли рано Софрон побачив, що стайня відомкнена і коней нема, прибігає до пана та:

— Злодії коні вкрали!

— Як вкрали? — питає пан ніби дивуючись.

— Я прийшов — почав Софрон пояснювати, — а стайня відомкнена і коней нема.

— Так ти хіба стайні не замкнув...

— Замкнув — говорить Софрон — певно знаю, що замкнув...

Пан ніби дуже обурився і каже:

— Виходить, що ти зі злодіями знакомий і їм поміг мої коні вкрасти...

Казав пан Софрона закувати в кайдани і відослав до суду. Тай сам поїхав, щоби все розповісти.

Почали там Софрона допитувати, а той каже, що не знає, як ціла подія сталася. Опісля починають Софрона бити, говорять:

— Признавайся, як ти вкрав і кому панські коні передав!

Терпів Софрон, а там вже несила терпіти. І почав він признаватися, каже:

— Це я стайні не замкнув, бо знав, що прийдуть такі то злодії, що крадені коні переводять в далекі сторони і там продають. Самі вони з таких то дальших сторін...

Все розказав, неначе б дійсно воно так було. Та рад, що вже його не катують.

Почав суд радити, яку кару Софроні дати і засудили на смерть. Кажуть:

— Коли він раз зі злочинською шайкою зв'язався, то добра з нього не буде. Найкрасше його цілком позбутися.

Другого дня в першій годині по полудні мали Софрона повісити. Вже й шибениця готова. А піле село ливується, що як воно сталося, що Софрон, якого всі мали за гідного чоловіка, з конокрадами зв'язався.

Як вже привели Софрона під шибен-

ницю, впав він на коліна, підніс вгору руки і каже:

— Боже! Це люде зробили з мене злодія, але ти Всевідючий знаєш, що я нічого не винен. Вони примусили мене казати їм, що я злодій.

Головний суддя, що там був, обурився і каже:

— Скоро йому шнурок на шию закладайте, а то він правосуддя зневажає!

Тоді виступає Кисіль та:

— Він правду говорить, що він не злодій. І він має на те трох свідків: першим є його чиста совість, другим є Господь Бог, а третим я!

Здивувався суддя:

— Але ж ти казав його судити.

— Я казав — говорить тоді Кисіль — бо хотів вам, суддям, показати, як ви поверховно і легковірно судите. І багато невинних людей буде вас перед Престолом Божим оскаржувати.

Тут оповів він, як сам коні вивів і де вони знаходяться.

Ніяково стало судді, а наїд, що поспоходився, тішився, що Софрон не пішов на нечесну дорогу: а ще більше раділи всі з того, що від тепер судді мусять бути більше обережні, отже справедливіші.

Звертається тепер Кисіль до Софрона і говорить:

— За те, що ти перетерпів, я тебе винагороджу: даю тобі подостатком поля, даю три пари волів, даю тобі плуги і вози, щоби ти в мене більше не служив, але був своїм власним господарем. Одного від тебе хочу: Коли я буду їхав стрічати великого достойника, приміром Митрополита, чи кого подібного, ти маеш бути моїм фірманом.

Який радий був Софрон, того й розказати не можна. А Кисіль як сказав, так і зробив.

ПРАЦЯ І МОЛИТВА.

Серед християн перших віків не було багато осіб з великими книжними науками, але було багато обдарених глибокою мудрістю, потрібною для праведного і розумного життя.

Пустинника Агатона запитав раз хтось, що ліпше — чи працювати, чи клопотатись душею? На те відповів Агатон:

— Чоловік — це дерево; праця — це листя, а старання про душу — це овоч. Але овоч потребує листя, щоби його хоронило і щоби було прикрасою для нього.

До іншого пустинника старця прий-

шли монахи з сусіднього монастиря і він запитав їх, що вони роблять.

— Ми не працюємо — сказали вони — але йдучи за наукою апостолів, молимося без перестанку.

— А чи їсте?

— Так, їмо! — відповіли йому.

— Коли так, то хто за вас молиться, коли їсте?

Тут монахи не знали що відповісти.

— А чи спите? — питав дальше пустинник.

— Спимо!

— Так хтож за вас молиться, коли спите?

І на друге питання тяжко було відповісти.

Тоді сказав старець:

— Бачите, що не так ви робите, як говорите. А тепер я скажу вам, як я розумію слова апостолів і стараюся їх виповнити. Ранком я сідаю, мочу пальмове листя, плету з них шнури і кажу: „Працю ти призначив людям, о Боже, отже поможи мені щиро працювати і прости гріхи мої”. Зроблені річі я продаю і частинку доходу беру на прожиток, а решту даю тим, що помочи потребують. Коли ж люде дякують Богу, що через мене дав їм поміч, то вони моляться за мене тоді, коли я їм і сплю. Так я розумію слова апостолів і стараюся їх виповнити!

ЯК БАТЬКО НИЩИВ СИНОВЕ ЩАСТЯ.

(Народне оповідання)

В однім селі жив багатий господар Іван, а звали його чарівником, казали, що він на чарах розуміється. Але що було важне — не любив людей, яким добре поводилося.

Був в нього син одинак, Гринь. Коли син підріс, батько його оженив і разом живуть. Жінка Гринева була дуже добра, та трое дітей в них є, такі гарні, що подібних нема других в цілому селі.

Але Іван ненавидів внуків. Душа його була погана, отже і добра невістка була йому недоброю і гарні внуки були йому поганими. І разу одного розлютився тай вигнав сина з жінкою і дітьми, каже:

— Забирайся і щоби я тебе більше не бачив! Бери найгіршого коня і поломаний віз, їдь і більше до мене не вертайся!

І Гринь поїхав, а куди — сам не знає.

Переїздить вони дорогою через поле, аж чують, що в рові скавулить песня. Пішов Гринь — справді песня, голодне, нещасне, трясеться від холоду. Глянула жінка та:

— Нещасне воно! Дай, я посаджу коло дітей, щоби загілося. І треба би йому дати чогось зісти.

— Аджеж ми самі тільки й маємо, що одно бохоня хліба, — каже чоловік, а на те жінка:

— Бог нам дасть! Хіба ти думаєш, що Бог за нас забув? Ні! Може Господь оце привів нас сюди, щоби отте нещасне песеня поратували.

Ідуть вони з тим песенням дальше — а це було їх Щастя. Приїхали до чужого села, аж тут проти них вийт (начальник села) і питає:

— Що ви за одні і звідки?

— Ідемо шукати пристановища — каже Гринь, й оповів, що міг.

— Так лишайтесь в нашім селі — каже вийт — а тут є порожнє господарство. Були старі люде, та повмирали, а що не мали ніякої рідні, то їх господарство так собі стоїть. Невеличке, але гарне.

Втішився Гринь — цеж для нього щастя. І за якийсь час вже господарство його росте. А собачка — вже великий собака, худоби стереже. І на пасовиско тонить і до дому приганяє, ніби розумний чоловік.

Минуло кілька літ від того часу. Раз вечером ідуть фіри через село, збіжжа

везуть. Тоді залізниць ще не було. Глянув Гринь — це люде з його села. От і питає їх:

— Звідки ви, люде.

— З такого, а такого села — кажуть, але вони Гриня не пізнали.

— Вам треба десь ночувати, то можете і в мене — говорить їм Гринь.

Втішилися люде, заїхали на подвір'я. Та вже при вечері в хаті сказав, хто він, а тоді питає людей:

— Як там мій батько?

Люде розказали, а тоді Гринь:

— Поздоровіть його від мене і скажіть, щоби приїхав до мене в гості.

За якийсь час батько приїхав. Та як побачив собаку, то пізнав, що це синове Щастя, отже говорить:

— Я бачу, що це непевний собака, він тобі колись великого лиха накоїть, я це вже предвиджую. Ти вбий його!

Жаль було синові собаки, але батько як почав, то син вкінці собаку вбив і — залишив покищо коло хліва. Та ледво Гринь відвернувся, а тут як худоба позбігаєсь, як почне свого пастуха жалувати — повклякала кругом нього і почала лизати, та так злизала, що лише кістки zostалися.

Поїхав батько до дому, а за рік знов

приїздить. Глянув на одну гарну ялівку і пізнав, що вона найбільше щастя зли-зала, отже каже синові:

— Сину, заріж ту ялівку і нехай жінка зпече для мене з неї печеню.

Не хотів син різати, але як батько почав намовляти, то син згодився.

Почала жінка печи, отже відкраяла кусок і зіла, ніби кушає, тай дітям по кусочку дала. Так те Щастя до неї та до дітей усе перейшло.

Поставила вона ту печеню перед батьком, а він тільки покушав та:

— А хто її вже їв?

— Ніхто — каже невістка — я тільки покушала і дітям дала покушати. То і все.

Їв батько ту печеню і не їв, от щоби показати, що їсть. І невдовзі забрався до дому. А вже дорогою така журба його взяла, що не міг відобрати від си-на щастя, що серед дороги з розпуки вмер.

Ось такі бувають зависні люди. Все тільки для себе збирають і не думають, що вони на світі не вічні. Рано живі, а вечером вже мертві, і ціле їх майно другим лишається. Чотири дошки і сажень землі, отже все, що з собою заберуть. Тай доброго імени по собі не зоставлять.

МИЛОСЕРНИЙ СКУПАР.

І скупарі вміють милосердитися. Хоч як скупість вбиває їх благородні почування, а все ж малі іскорки в їх душі лишаються.

Було це в місті. Жив багатий чоловік, купець, чи промисловець. Цілі дні сидить він над діловими книжками і рахунками, щоби його промисл приніс йому найбільше доходів. Аджеж треба вдержувати пишний дім. Жінка його мусить мати всі найдорозші і найновіші строї. Діти мусять мати найможливіші забавки і вигоди.

Одного вечера йде він до дому і стрічає хлопця, що шукає чогось в траві і плаче.

— Чого ти плачеш? — питає скупар.

— Я згубив п'ять центів — каже хлопець — і не можу на стріткарі їхати.

— А хіба ти не можеш йти... от я пішки йду!

— Я можу — говорить хлопець — але я маю їхати за лікарством до аптики, бо мама дуже слабі.

Задумався скупар: треба ж хлопцеві якось допомогти. Не можна ж бути таким твердосердим...

Подумавши сягнув він до кишені, витягнув сірник і каже:

— На, та вважай, щоби не загас, і пошукай добре, то знайдеш.

Давши хлопцеві сірник, він пійшов не оглядаючись — радий, що добре діло зробив.

На такий лад скупарі милосердяться.

Багаті скупарі? Ні! Всі скупарі. Скупість, це слабість, на яку може кождий чоловік заслабнути. Бо що скажете про жебраків, які вмирають від недоїдання, невидгоди і холоду, а по їх смерті люде знаходять в їх сінниках, або торбах тисячі доларів, знаходять банкові книжочки на поважні суми. Про таких жебраків знаходите нераз вісти в часописах.

Скупарем може бути і робітник, і фармер, і купець, і ремісник, і жінка, і чоловік, і багатий і небогатий.

Скупар, це самолюб. Все має бути лише мені і моїй родині — каже він. — Позатим ніхто і ніщо мене не обходить.

Скупар це жебрак. Кілько б не набирав, а для нього завсігди мало.

Скупар не є громадянином. Йому громадська справа чужа і ненависна. Вона заступає йому дорогу, як той влізливий хлопець, що згубив гріш і — немилосерно забирає з його кишені сірник.

Нераз і не два зустрічаються на життєвій дорозі такі, що де треба дати хліба, вони дають солодке слово; де справа кличе, щоби вони дали п'ять центів, долара, десять, чи сто — вони дають срічник. І то не більше, ніж оден.

ПОКАЯННА ПІСНЯ.

(Страшний Суд)

Ах пора приходить, треба умирати,
І душі так тяжко тіло покидати,

День-година утікає,

Страшний Суд нас очікує,

Готуймося всі!

Ясний Хрест на небі праведним з'явиться,
А грішник погляне й гірко засмутиться,

Буде очі закривати,

Щоб не бачити й не знати,

Як зійде Христос.

Ангели затрублять на чотири часті,
Розбудять померших по Божій Власти:

З гробів ваших всі вставайте,

І відповідь Богу дайте

З свого життя!

А ріка сгноєнна полум'ям зав'є,

І грішних огорне, сумом їх покриє:

Піднесеться крик розпуки,

Й пійдуть грішні в вічні муки

За діла свої.

ВЕЛИКИЙ ХРИСТІЯНИН.

Є записана така подія:

Коли Комберленд, відомий драматург, був на дипломатичній місії в Іспанії, він поважно заслаб. Його відвідав там католицький священник Дон Патріціо Куртіс, що мав вже понад 80 літ віку. Він прибув до Іспанії з Ірландії, жив тут пів століття і всі широко його поважали, як великого праведника.

І тепер Куртіс дуже жалів, що Комберленд не може мати свого протестантського священника, який би дав духовну поміч слабому. Вкінці каже він Комберлендові:

— Чи хочеш, щоби я дав тобі таку поміч на ваш протестантський спосіб? Комберленд згодився.

Тоді Куртіс роздобув протестантську церковну книжку і виконав якнайточніше і найпобожніше все, що протестантська церква для таких потреб має. Виконав так, що Комберлендови здавалося, неначе б коло нього був найщиріший протестантський священник. І він опісля про Куртіса сказав:

— Це дійсний великий християнин, в якого серці нема облуди.

НАРОДНІ ОПОВІДАННЯ.

В народних оповіданнях багато є таких, де сили та явища природи показані як живі особи, яких праця виявляється в тих явищах, які ми бачимо. Ось деякі з таких оповідань.

ВІТЕР ЗЯТЕМ.

Був собі чоловік та жінка. Жнуть вони в полі жито, а горячо таке, що аж страх. І каже жінка:

— Повій вітерочку, а я дам за тебе дівочку, як буду мати.

І зараз почав вітер на ню віяти. Так їй холодно. А на чоловіка не віє.

За час народилася в тої жінки дочка, яку назвали Марусею. Росте вона, аж вже пора видавати її замуж. От посватав її парубок.

Коли ж вони вже йшли до слюбу, зірвався вітер, вхопив Марусю і поніс.

Дуже мати журилася. Що з дочкою сталося — жива вона, чи ні. Коли жива, то що з нею, де вона? Як хотіла би вона дочку побачити.

Минуло вже кілька місяців, а матері дочка з думки не сходить.

Ходить раз мати по подвір'ю, аж нараз звівся вітер, вхопив матір і поніс. Коли опустив її на землю — бачить вона, а то гарний прегарний сад, а посередині велика палата.

Підходить мати до того будинка, а тут її Маруся на зустріч.

— І щож ти тут робиш, Марусю — питає мати. А Маруся:

— Це все наше. Вітер, це мій чоловік. Ви тоді в поли сказали, що дасьте за него дочку, отже він мене взяв. І я дуже щаслива.

Побула там мати пять днів, тай з Вітром наговорилася. Чоловік ставний, високий, наче князь який, та дуже ласкавий, хоч сила в нього велика. Тільки в дома не завсігди буває, світ широкий і треба йому всюди бувати — на землі і на морю, на горах і долинах, понад лісами та степами.

Коли мати верталася до дому, дала їй дочка і гарну одіж, і грошей, і ще чого багато. А тоді Вітер підняв її і заніс до її дому.

Приходить вона тоді до сина, а син навіть не спитався: „Де ви мамо були?“ І каже мати:

— Сину, або ти невістко, змийте мені голову. — А син:

— Йдіть, мамо, до доньки, нехай во-

на вам змие (а та донька була ще дівчиною).

Пішла мати до доньки, а та як зачала мити їй голову, то з голови посипалися червінці (золоті гроші). Це так Вітер її порадив.

Отже було чим другу дочку вивінувати. А син не дістав нічого.

М О Р О З.

Перед Різдом були сильні морози. Люде сидять в хатах, хто може, а старі жінки на запічках гріються і прядуть куделі (кужелі).

Так сиділи в одній хаті обі старі матері молодих газдів — господаря та господині — сидять та о давних літах згадують. Молода господиня поралась коло печі, а її чоловік прийшов знадвору і гріє руки коло вогню.

— А що там чувати в селі? — питає господарева мати.

— А що, мамо, мороз! Тай ще який! А в селі говорять люде, що коли б стара вдова пересиділа одну ніч на купі соломи в такий мороз, то в зимні мясниці віддасться за кого схоче.

І мати його подумала: „Коби скорше повечеряли!”

Як вже всі позасипляли, задягнулась

мати в опанчину (сукняний плащ своєї роботи), сіла на соломі, що була зложена недалеко дороги і сидить. Коло півночі бачить — йде дорогою чоловік. Побачив він жінку та:

— А що бабуню — мороз?

— Ох мороз, мороз, Боже його спомож! — відповіла жінка.

А це якраз був Мороз. Отже підійшов він до жінки, дав їй добрий кожух і пішов. Так жінка в теплі пересиділа ніч, а ранком все дітям оповіла.

Тоді подумала собі господинена мати: „Коли так, то і я зроблю таксамо!”

По вечері взяла вона 12 кожухів, виїшла на соломі і сидить. Пообдягалася, понакривалася.

Аж йде дорогою чоловік — а то знов був Мороз — і каже:

— А що бабуню — мороз?

— Ей мороз, мороз — каже жінка — лихий з него тисне, щоби пропав!

Як тільки мороз таке вчув, зараз вуса підкрутив, свиснув. Нараз потепліло — і як зачне дощ. Верхній кожух в жінки вже змок, вона скидає, тоді другий мокне. Так всі змокли, кожний мокрий, як хлющ. А тоді вже як потисне мороз, так всі кожухи позамерзали, тай з ними жінка замерла.

А друга жінка в мясниці віддалася.

Так їй Бог дав за те, що вона навіть тоді, коли добре змерзла, не сказала лихого слова.

ПРОБИВ ВІТЕР НОЖЕМ.

Оден господар намолотив купу жита (як ще ціпами молотили), тай почав віяти на вітрі. Але ніяк не йде. Стане так — вітер сюди віє, перейде в друге місце — вітер з іншого боку.

Розсердився чоловік, вхопив ніж, кинув ним до вітру і каже:

— І доки ти, поганий, будеш зі мною дрочитися!

Та бачить чоловік, що ніж десь щез. Ніби самий в вітер перемінився.

Відтепер тому чоловікови вітер не перешкаджав, але вже не велося йому так, як перше.

Пішов раз той чоловік в далеку дорогу і йде через ліс. Вже вечір, а тут стоїть хатина, світиться. А в тій хаті мешкав той Вітер, до якого чоловік ножем кинув.

Увійшов чоловік та:

— Може б ви мене переночували?...

— А ти знаєш, хто я такий? — питає чоловіка господар хати, сильний та дуже кремезний старець.

— Не знаю — каже той.

— Я той Вітер, до якого ти ножем кинув. І бачиш, що твій ніж застряг мені в литку і я не може його виймати. Коли виймеш, то тебе переночую. Бо ти оден можеш його виймати.

І чоловік виняв, а тоді питає:

— Чому ж ви мені так тоді докучали? — На те Вітер.

— Нас Вітрів є багато, бо світ великий. Отже йшов я тоді від другого Вітра — в гостях був! — тай гостюючи забавилися. Не був я п'яним, бо нам того не можна, ми тоді гори перевертали би, а так був трошки підхмелений. Отже через те віяв я тоді так нерівно. Але тобі я раджу так більше не робити, бо не знаєш, з ким діло маєш. Я тобі нічого, але інший не простив би тобі і такого лиха накоїв би, що й ну! А тепер лягай і спи спокійно, бо я йду до роботи.

— До якої роботи? — питає чоловік, забувши, яку роботу вітри мають.

— До великої роботи. За оцим лісом є дуже безбожне село. Люде про Бога не памятають, Божих Днів не святкують, над ніким не милосердяться, нещасному не допоможуть, до ніякого доброго діла не приложать своєї руки...

— І що ж ви будете там робити? — питає чоловік. — А Вітер.

— Роботи буде багато. Господь приказав, щоби нас багато Вітрів туди зі-

бралося (бо ж ми волю Божу виповняємо), а до рая з того села сліду не буде. Все поперевертаємо, понищимо. Тай по їх полях перейдемо так, що хто зостанеться, то свого поля не пізнає. Вони думають, що без Божої Помочі обійдуться, а побачать, що ні. Отже лягай і спи, а я йду, бо мені спішно.

І пішов. А другого дня, коли чоловік прийшов до того села, то кілька хатів поперевертаних, кілька людей побитих, кілька покалічених. Плач і крик довкруги розходився.

Здбав його і там Вітер та каже:

— Це тобі наука! Памятай про Бога, то і Бог буде про тебе памятати!

ТРИ ПОКОЛІННЯ.

Був колись дуже мудрий цар, а ще мудрійшим хотів бути. Їздить він по своїм царстві і придивляється та прислухується до всього.

Їде він раз через якесь село, а під плотом сидить досить вже старий чоловік та плаче. І думає цар:

— Вже ж певно, що велике горе в того чоловіка. Може голодний, а може ні дому ні родини не має. — І питає:

— Чого ти плачеш, дідусю?

А той:

— Батько мене набив, тай плачу.

Думав цар, що старець жартує, або що в нього розуму нема. Та все ж почав допитуватися:

— А деж твій батько?

— Онтам на городі? Каміння з одної купи на другу переносить, бо хоче велику пивницю будувати — каже старець.

Що буде то буде — подумав цар — пійду подивлюся, чи то правда. Всякі дива на божім світі бувають.

Прийшов і бачить, що тут ще старший чоловік, та дуже кремезний, такі камінюки носить, що їх хоч волом тягни.

— Чи то ваш син онтам під плотом плаче? — питає цар.

— Мій!

— А за що ви його бете?

— За що? Лінивий. Робити не хоче — каже, що не може.

— А може і не може — завважив цар, а на те чоловік.

— Як не може? От я його батько, а я працюю! Тай не тільки я, але і мій тато так ще молотить, що любо глянути.

— А деж ваш тато?

— Онтам в stodolі.

Пішов цар, аж справді старий-ста-

рий чоловік, а ціпом так вививає, наче молодий козарлюга.

І почав цар того старого розпитувати, чому він в такій старости має ще таку силу, а старець каже:

— Щоби сила була, то не треба її марнувати. Сила, скарб великий від Бога, а люде її розмарнують, а потім без сили лишаються. А я сили не марнував...

— Як же ви жили — каже цар — розкажіть.

І почав старий оповідати:

— Змалку я про Бога памятав, то Бог памятав про мене. Батькови й матері я ніколи не допік; до церкви я приходив перший; ночей я не протанцював ніколи. Господь ніч дав, щоби все спочивало, отже і я спочивав. Зате вставав я ранше, ніж другі. А вчасний досвіток дає багато сили чоловікови.

— А чи ви і за парубочих літ так жили? — питає цар.

— Так — каже старець — я і за молоду і за парубоцтва старався бути розумним чоловіком. Ніхто тоді не сказав, що я ледащо, всі мене поважали. Я ніколи не був п'яний в цілім моїм життю і до танцюристів я не належав. А вже як почав сам господарити, то неділя і свято було для мене великою справою. Ще тільки сонце в суботу заходить, а я

вже лагоджуся до неділі. Це ж Божий день! Що другі в неділю роблять, те я в суботу вечером собі пороблю. Спати лягаю, коли пора, а в неділю і до церкви на пору приходжу. За те і Господь благословив мене — я від понеділка до суботи **завсігди більше** зробив, ніж мої сусіди. В мене на все була пора, для всього була міра і в усім був лад — і це дало мені ту силу, що маю.

— А як ваші діти? — питає цар.

— Діти? Син нічого, він йшов моїми слідами, то і сила в нього є, а що вже внук, так нічого не варта. Ще добре був не підріс, як почав вже марнувати свою силу, а тепер би вона здалася, та нема. Кахикає та нарікає, що **нездужає**.

Поїхав цар від того старця і дорогою роздумував над тим, що чув і бачив.

НАГИНАЙ ДЕРЕВО ПОКИ МОЛОДЕ.

Був син одинак, то так вже його пестять, так на нього дують, що аж. Чого захоче, те мусить йому бути, що забагне, те зробити.

Вже двадцять літ було синові, а він тільки й робить, що волочиться хто

знає куди і хто знає з ким. Де танці — там він, де пиятика — там без нього не обійдеться.

Та якось пішов він з дому і не вернувся. Шукав батько, людей питав, але дарма. І подумав він, що син певно вже не жиє. Може втопився, а може хто вбив.

Минуло від того часу десять, а може п'ятнадцять літ. Збіднів той батько і повів він послідну корову продавати.

Пізно в ночі вертає він до дому через ліс. Нараз здоганяє його незнакомий та:

— Звідки йдеш, чоловіче? — питає.

— З ярмарку — відповідає чоловік.

— Продавав що, чи купував?

— Та корову продав — каже, і зараз подумав, що не треба було признаватися.

— Коли так, то давай гроші, а то лихо буде! — крикнув незнакомий.

Хотів чоловік проситися, не помагає.

— Давай зараз — каже розбишака — бо в мене часу нема, а ні, то не жити тобі!

Дав той чоловік гроші, а тоді розбишака:

— Звідки ти?

— З Курганова — відповідає чоловік.

— З Курганова? А як зовешся?

Чоловік сказав своє ім'я.

Подумав щось розбишака і каже:

— Це ви мої тато, а я ваш син.

Хотів тепер батько сина опам'ятувати, та на добру дорогу наводити, але син не слухає. Замість того він каже батькові:

— Пригніть мені отсього дубка, бо мені потрібний з нього верх.

Батько дивиться, не хоче, а тоді син:

— Пригніть, а ні, то буде вам амінь!

Почав батько гнути, але годі, дубок занадто вже грубий. Тоді син:

— То пригніть оттого тончого.

Але і того батько пригнути не може.

— То пригніть отсього — каже син і показав на молоденького дубчака.

Батько взяв і пригнув його в долину одною рукою. Тоді син:

— Отсе вам наука, тату! Ви хочете мене тепер нагинати, коли вже запізно, а чому ви не вчили і не нагинали мене тоді, коли можна було нагнути?

Зачав батько просити, щоби син бодай гроші віддав, а син:

— Коли я гроші беру від тих, що мені нічого не винні, то я повинен від вас взяти два рази — взяти, а не віддавати!

— А щож я тобі винен? — питає батько.

— Ви найбільше винні! Я повинен би бути добрим чоловіком і жити, як люде — а нині я розбишака, а то -через вас! Ви на такого мене виховали, яким я нині є, ви змарнували мене. І я мушу нині за ваші гріхи покутувати. Коли б я був добре вихований, то ви мали би нині і сина і гроші, а тепер — куди пустили ви сина, туди і гроші з ним пускайте. Отже бувайте здорові!

І син з грішми зник серед лісової гущавини.

А батько... Коли б земля була розступилася, він вскочив би туди без надуми. Але не розступалася.

ПРИЙДІТЬ ДО МЕНЕ!

Як у тебе люте горе
Точить душу, мов той міль,
Ти до Лікаря звернися,
Який лічить кожний біль...

А тебе Він не опустить,
Скору поміч він подасть,
Він бо добрий і могутий,
І над всім у него власть.

Без границь Він милосердний,
І Він любить людський рід,
І ратує із усяких
Смутків, злиднів, нужд і бід.

„Як у тебе недостача” —
Так Він кличе всіх нас сам —
„Попроси о те, що хочеш,
А я радо тобі дам!

„Лиш щоб мав ти віру в серці,
Обминай усі гріхи,
Занехай все нерозумне,
Полиши блудні шляхи!

„Злії ти покинь учинки,
Привичок злих відречись,
Всюди поступай примірно,
І до мене привернись.

„Вмий слезами грішну душу,
Щиру віру в серці май,
Добре все роби, а злого
В кождім місци уникай!

„В нагороду я за тее,
Любий сину дам тобі
Всього доброго, що тільки
Забажаеш ти собі.

„Дам і щастя, дам здоровля,
Довгий вік тобі я дам,
А по смерті в рай пресвітлий
Уведу тебе я сам.”

ОБРАЗ ТАЙНОЇ ВЕЧЕРІ.

Одним з найкращих образів світа є образ Тайної Вечері, а його намалював славний маляр, Леонардо да Вінчі (1452-1519). З цим образом вяжеться така історія:

Мав Леонардо намалювати образ в монастирській їдальні і вибрав до того подію Послідної Вечері.

Як вже зробив начерк і порозміщував особи, почав шукати моделів до виразу лиць. Бо малярі вишукують відповідних людей і їх лица беруть за взори, а людей тих звуть „моделями”.

Цілими днями ходив Леонардо вулицями міста і вишукував відповідні людські обличчя. Коли ж відповідного чоловіка знайшов, кликав до себе і відмалював його лице.

Як вже знайшов моделі для одинадцятьох Апостолів, то ніяк не міг знайти моделью для намальовання Христа.

Аж раз побачив в церкві молодого чоловіка, в білій одежі, що тримав в руках тацу, де люде вкидали гроші. Хлепець був небувалої вроди і поваги. Здавалося, що ніяке світове зло незачепило душі того молодого чоловіка.

Після Богослуження маляр запитав молодця:

— Як називаєшся?

— Петро Бодінелі — відповів той.

— Чим займаєшся?

— Батько мій має малу крамницю, а я вчуся тут в монахів; моє бажання стати священиком.

— А чи не міг би ти послужити мені за модель для лица Христа? Я малюю образ і твоє лице таке, якого я шукаю.

Хлопець згодився.

Другого дня прийшов Бодінелі до маляра і почалася робота. Однакож в шляхотнім лиці зауважив Леонардо щось неясне, непевне. Коли ж зачепив в бесіді особисті справи молодого чоловіка, то довідався, що одна думка кличе його до поважного життя, а друга до широкого і веселого світа. І сказав йому:

— Стережись, Петре! Кому Христос сказав: „Йди за мною!”, той повинен ливитися лише вперед, а назад вже не оглядатися.

Минали літа й образ не був ще готовий — не було на нім Юди. Монахи питали маляра, чому не докінчує, а Леонардо казав, що годі знайти чоловіка, що представляв би Юду таким, яким він його собі уявляє.

— Так піди до арештів, там знайдеш — казали монахи.

— Я ходив, але відповідного не знайшов — пояснював маляр.

Аж раз блукав Леонардо брудними вулицями і побачив пияка, за яким кричала його жінка. І здалось маляреви, що цей пияк може послужити йому за модель Юди.

Та сталося, що коли вже лице пияка відрисовував, то зауважив, що лице наче знакове і вкінці довідався, що це той самий Бодінілі, який служив моделю до лица Христа. І тепер Бодінілі оповів свою історію.

— Я стояв колись на правій дорозі, але світ звів мене з неї і потягнув за собою на манівці. Він завів мене так далеко, що тепер вже нема куди вертатися. Я бачу своє лихо і напиваюсь, щоби заглушити той голос, який каже мені: „З тебе мав бути великий і святий чоловік, а тепер що з тебе? Ти все стратив, а не здобув нічого”.

— Петре, вернись, а Бог простить...

— Ні! Зоставте впавшого ангела. Тепер за пізно!

І стиснулося болючо серце Леонарда.

ЩО КРАЩЕ НІЖ БРАТНЯ ЛЮБОВ.

Два брати жили в батька, Петро та Максим.

Любилися вони, як рідко буває.

От в неділю, або в свято зберуться гарно і йдуть разом до церкви. А після церкви знов найбільше обидва.

І дивуються люди, що брат з братом мають так про що говорити.

Петро старший, чорнявий, поважніший; Максим білявий і ласкавий з лиця.

— Женися сину — каже раз батько Петрови — я старий, нездужаю і не буде кому господарства доглянути.

Послухав Петро батька й оженився.

Радів старий невісткою. І в цілій хаті веселійше стало.

Та доля судила, що невдовзі заслаб батько і помер. Сумували сини, плакали, поховали батька і вернулися до дому.

— Так хіба будемо майном ділитись — каже Петро.

— Можна й ділитись — каже Максим — тільки ж батько казав, щоби ми жили вкупі.

— Воно і так Максиме — говорить Петро — і я так хотів би, але бачиш, що я жонатий, то може не згодишся.

— Згоджуся — каже добродушний

Максим — аджеж ми від малку дотепер жили і не сварилися.

І живуть вони дальше разом, так живуть, що люде їм дивуються.

Але Петрова жінка инакше думала. І почала вона:

— Нас двоє працює, а він оден, а коли прийдеться ділити, то схоче половини господарства.

І каже знов Петро братови:

— Таки треба поділитися батьківщиною.

— Чому ж?

— А тому, що жінка так хоче. Каже, що нас двоє на тебе працює.

Як там воно дальше було, але брати поділилися.

Пішов Максим на своє господарство і живе собі, щиро працює, поважно поводиться. А в Петра не так.

Жінка Петрова була вперта і нерозсудна. Їй захотілось над Петром старшувати. А знов Петро бачив, що жінка впираєсь, де не треба, отже їй не піддавався і так почалася в хаті сварка. А де в людей незгода починаєсь, там розум кінчиться.

Нелад в хаті довів до того, що Петро почав напиватися.

Раз по Вечірні приходить Максим до Петра.

— Чув я — каже — що в тебе не добре твориться. В незгоді жиєш з жінкою...

— А що це тебе обходить? — каже злісно Петро.

— А вжеж, що обходить, аджеж ти мій брат.

Не багато сказав Петро Максимови. Збував цим тим, зводив бесіду на що друге. І пішов Максим до дому з думкою, що в брата велике лихо почалося.

А Петро що дальше, то більше розпивався.

Ще там колись зачепив Максим Петра про домашні справи і це довело до того, що Петро почав завзято ворогувати на Максима.

Та раз заходить Максим до Петра, щоби витолкувати, що він йому лиха не бажає, але цим разом вмішалася в справу і жінка Петрова, каже:

— Що тобі до того, що ми їмо, що робимо, тай сваримося, чи що. Це наше діло!

— Та хіба ж я вам зла бажаю? — каже Максим — хіба ж ви мені чужі? Тай батько казав, щоби ми в згоді жили...

Тут вже почав Петро:

— Не просили ми тебе до хати, щоби ти в наші справи мішався. Забирайся, а то побачиш!

Не було що діяти і Максим мовчки пішов з хати.

Літа минали. Максим також оженився і вже в його є двоє дітей — хлопчик та дівчинка.

Та лихо навістило Максима — серед ночі почала горіти хата, а там другі бутинки, а в них і коні і корови, і вівці і свині погоріли. Шкода велика, тай сам він з жінкою і дітьми мало не голий вратувався.

Пішов Максим до Петра:

— Поможи хоч на початку — просить Максим — поки сам собі зможу допомогти.

Глянув Петро ненависним оком та:

— Ми по рівній часті поділилися, отже маєш тільки, як і я. А що згоріло, то це твоя вина! От моє не горить!

З жалем пішов Максим до дому.

Тяжко приходилося, але за час став знов на ноги. Бо і добрі люди девчім йому допомогли.

І тепер почав Петро ще більше ненавидіти Максима. Бо вже таке буває, що ненависть розростаєсь як полумінь. Нині була іскра, завтра більший вогонь, а позавтра вже страшний пожар.

Але не знав Петро, що Господь та-

кож готує для нього науку. Бо небагато часу пройшло, як загорілась Петро-ва хата серед ночі. Його з жінкою не було вдома, кумів відвідували.

Коли Петро з жінкою прибігли до дому, то ціла хата була в полум'ї. І підняли крик: „Діти наші, діти! Ратуйте наші діти!”

Але ніхто не мав відваги кидатися в вогонь.

Втім бачать люде, що хтось кидається прожогом з хати в вікно на двір, а в нього в руках оберемок чогось. І зараз за вікном впав на землю. А над ним і кругом нього огонь.

Почали люде лити воду на чоловіка, а там кинулись і відтягнули його на безпечне місце.

Хто ж це був? Максим! Він облив себе водою, завинув голову в мокре полотно і задним вікном скочив до хати. Тут вхопив діти з усім, чим були на криті і скочив у вікно.

Показалося, що Максим попик собі найбільше руки і лице. Попеклися і діти Петрові, однакж не дуже.

Підійшов Петро з жінкою до Максима та:

— Прости нам, що ми з тобою ворогували! І перед тобою і перед Богом Небесним до вини признаємося. Нерозумні ми були! Прости!

Прийшлося довший час лічитися Максимови, та не жалував того, що сталося, бо це його з братом знов поєднало.

І в життю Петра настав спокій. Бо і він і жінка розуміли тепер, що це їм кара від Бога за їх нерозум, отже почали жити між собою згідливо і мирно.

А вже що до Максима, то не було днини, щоби Петро і Максим себе не бачили і бодай коротко не побалакали. Балакали як за давних, добрих ще часів.

Направилося лихо Тільки ж бачимо, як легко можна добро попсувати, а якого великого кошту треба, щоби його направити.

АДАМ І ХЕРУВИМ.

Це було тоді, коли Каїн вбив свого брата Авеля.

Авель лежав окровавлений без життя, а над ним стояв його батько, Адам, і плакав. Побіч нього стояв Херувим (ангел) і поважно мовчав. Підніс тоді Адам очі вгору і каже:

— Чи такими мають бути люди, що від мене почалися? І чи братня кров, пролита рукою брата, буде і дальше опоганювати землю?

— Буде, як ти сказав! — говорить Херувим.

— Якже люде будуть називати такі вчинки? — питає Адам.

— Війною! — і в очах Херувима показалася сльоза.

Дрож перейшла по тілі прабатька Адама і він говорить:

— Алеж! Чому має так бути, що гідний і справедливий має гинути від злочинної руки?

Ангел мовчав. Однакож Адам говорив далше:

— Щож лишається тепер мені, коли дивлюся на осквернену кровію землю?

— Надія на небо! — сказав Херувим і зник.

Але Адам стояв аж до заходу сонця, а коли почали показуватися зорі, він підняв вгору руки і закликав:

— О, ви, що стережете небесного престолу, чому ви так мовчите? Скажіть мені щось про ті далекі ваші сторони і про мого любого Авеля.

І почув він тоді чийсь голос, що промовив до його душі:

— Глянь там! Твій син Авель там живе!

Віра зродилася в душі Адама і він відійшов заспокоєний, хоч сумом оповитий.

ЧОЛОВІК З НЕБА.

(Народне оповідання)

Не досить, щоби хтось був добрим, а треба, щоби був і розумним.

Жив чоловік, в якого жінка була дуже добра, але не дуже розумна. Вибіраєсь він раз з дому і наказує:

— Коли прийде купець, то продай ті три корові, а кожду за сто карбованців.

(Карбованці, це українські гроші, як тут долари).

Вернувся чоловік до дому та:

— А чи корови продала?

— Продала!

— А де гроші?

— Грошей нема, бо купець забув гроші вдома. Отже дві корові взяв, а одну лишив в застав, каже: Коли б я грошей не приніс, то моя корова пропаде. От як!

Чоловік схопився за голову.

— Ото маю жінку — каже — і що з того, що добра? Та пійду в світ, і коли знайду ще більше нерозумну, то аж тоді не буду дивуватися.

Йде він в світ. Здоганяє його віз — їде жінка парою коней, але не сидить, а стоїть на возі.

— Гей, мамуню, а чому ви не сідаєте? — гукнув він до жінки.

— Та так, щоби коням було лекше — каже жінка — коней жалую.

— Ну — подумав собі чоловік — також дуже добра, але нерозумна. — А жінка питає:

— Ви звідки, чоловіче?

— О, я з неба, і знов туди маю вернутися — каже чоловік жартом — отже може б я з вами трошки підїхав.

Подумала жінка та:

— Коли ж я до неба не їду. Але ви певно мого чоловіка там знаєте, Михайло Сурмач, чотири роки, як вмер. Що він там робить?

— Михайло?... О, добре знаю! Він там пасе вівці і дуже обдерся — каже чоловік.

— Ох, бідний мій небіщик! — каже жінка — так може ви взяли би для нього яку одежину, я передам.

— Ні, одежі туди передавати не можна — каже чоловік, — але гроші можна, коли б хотіли.

— Нехай і так — притакує жінка — от в мене гроші є, беріть! І скажіть, що я завсїгда про нього згадую.

— Він про вас також оповідав...

— Еге, еге, та ми так мирно жили, ані сварки, ані лихого слова я від нього не чула...

Приїхала жінка до дому і каже синові:

— Ото сину, чим я похвалюся... Я бачила чоловіка, що прийшов з неба і знов туди вертається, то передала ним для батька грошей. Каже — батько дуже обдерся.

— То добре, коли передали — каже син — ми тут скорше дамо собі раду, ніж вони там. (А син був також дуже добрий, але нерозумний). Та деж той чоловік?

— Онтам за ліском ми розійшлися...

— Коли так — каже син — то я сідаю на коня і коли його здогоню, то запитаю, чи нема там для мене якої роботи.

Поїхав. І недалеко за ліском наздогонив чоловіка.

— Чи це ви той, що з неба? — питає.

— Ні — каже чоловік — той вже далеко; він пішов туди, де видно онту гору, йому туди дорога.

— Коли так — каже син — то може б ви сіли на коня і його здогнали, та запитали, чи там в небі не знайшлась би для мене яка робота. Ви його скорше пізнаєте. А я за вами йду.

Слухає чоловік і думає: „Ну, і чоловіки є такі самі, як і жінки”. А там каже:

— Добре, сину, все для тебе зроблю! — Сів на коня і поїхав.

Йшов син, йшов, та вже не зустрів нікого і вернувся назад. А вдома каже матері:

— Той чоловік мабуть взяв і коня для тата. — А мати:

— Добре, добре, що взяв. Ти молодий, то можеш ще ходити, а тато старий, то нехай їздить.

Вернувся чоловік той до дому з грішми і з конем, та каже жінці:

— Маєш жінко щастя! Багато я чого навчився. Ти в мене ще дуже розумна жінка. Тай ще не те...

— А що? — допитуєсь жінка.

— Та таке — каже чоловік. — перше я думав, що тільки жінка може бути нерозумна, а то може бути і чоловік. Я бачив такого нерозумного чоловіка, що й жінки такої не знайдеш. Еге! Мабуть воно, жінко таке: і між жінками і між чоловіками є розумні і є нерозумні. Але ти в мене ще дуже розумна жінка! Більше нарікати не буду.

КОЛИСЬ — А НИНІ.

Колись в Єрусалимі після зіслання Святого Духа одна проповідь навернула до Христа 3000 осіб; нині треба 3000 проповідей, щоби навернути одного впертого грішника. Б. Сондей.

СОН ВЕСНЯНОЇ НОЧІ.

Була весняна ніч, гарна, місячна і в таку ніч такий же сон мені приснився.

Поле, а на краю лісок — останок давнього ліса. А на полудневім його краю новомодна хата українського заможного господаря.

І снилося мені, що господар звався Василь, і що вже минає пятьдесят літ, як не бачив він рідного села за морем.

А в кутку ліска видно стару малу хатину, сіном покриту, скривлену що неначе вона в землю входить, западається. Це перша хатина, що збудував Василь, приїхавши сюди з за моря.

Нераз вже казали діти і внуки Васи-леви:

— Тату, діду, ми розберемо ту стару хатину, ми вам красшу побудуємо.

Але Василь не годився.

— Красшу побудуєте, але в ній не буде душі. Вона буде мертва — казав він.

— Як мертва? — допитувалися сини і внуки.

— Мертва буде! — повторяв Василь — цілком мертва! Отся старенька хата, це колиска нашого життя на цій землі. Сам я її будував з вашою матір'ю, з вашою бабкою. І як раділи ми бачучи

день за днем, що наша праця росте. Мала вона, але якою була вона великою, якою важною для нашого життя. Тут ми спочивали по труді, звідси до нової праці виходили. Тут ми нараджувалися, тут журилися, тут здобутки наші обчислювали. Кожда частка отсеї хатини, це частина історії мого життя. Тай не тільки мого — вона бачила 50 літ життя і мого і вашого. Велика історія в ній міститься і це її душа, про яку я говорю.

— А хіба нова, красша хата вас не вдоволила би? — допитувалися Василя.

— Ні! Нова була би красша для ока, але не для душі. Що та нова хата мені нагадувала би? Чи міг би я в ній помолитися тою щирою давною молитвою, якою я в отсій старій хаті молюся? Ні! Ви зруйнували би святиню і збудували би будинок, де не було би нічого святого.

— Та хіба ж що небудь таке важне було в вашім життю, дідусю, що його хочеться вам нині згадувати? — допитувалися старого внуки.

— Було, багато було! Від нього посивів волос на моїй голові; від тягарів, життя, що я носив, зогнувся мій хребет. Я більшим журился, ніж ви журитесь, я більшого добивався, ніж ви добиваєтеся.

— В чім же різниця? — питаються діти і внуки.

— Різниця в тім, що я журився конечним для життя, а ви журитеся тим, без чого життя може обійтися. В мене була конечність, в вас забаганка. Сухий хліб був тоді великою конечністю, а вас нині не вдовольняють добірні страви. Я працював від ночі до ночі, щоби купити плуг і воли, як необхідну конечність, а ви журитеся нераз тим, без чого можна любісько обійтися.

І сниться мені, що тихим весняним вечером сидить сивоволосий Василь на приспі під своєю стародавною любою хатиною, внуків навчає.

— Слухайте мене — каже він — слухайте того, хто багато пережив і багато розуму навчився. Це, що вам нині оповім, ціннійше від грошей і треваліше від стали.

Перше — Встаючи рано з постелі, піддавайте себе щиро Богу, щоби Він благословив денну вашу працю. Я так робив і ви так робіть.

— Друге — Шануйте себе! Шануйте і держіть все те, як велику святість, що від своїх предків ви переняли; не легковажте його, не міняйте за чуже, а з ним

буде в вас власна сила і чужий світ буде вас поважати.

Трете — Не просіть в Бога великого майна, а кажіть „Хліба щоденного дай нам сьогодні”. Зате просіть в Бога великого розуму. Буде розум, а все буде.

Четверте — Памятайте, що лише праця на світі все будує, все творить, все здобуває і все піддержує. Ми для праці сотворені. Отже працюйте щиро, не шукаючи незаслуженого здобутку.

Пяте — Доробок ваш діліть завсігди на чотири часті: одну частину беріть на конечний щоденний прожиток; другу відкладайте на чорну годину і на старість; третю готуйте дітям, щоби мали чим дороблятися; а четверту давайте на загально-народні справи.

Шесте — Ніколи не нарікайте. Труднощі в життю, це іспити для вашого розуму і вашої сили. Готовтеся до труднощій, нім вони прийдуть, а вони будуть вам дуже легкими.

Семе — Не жалуйте того, що пропало. Будьте наперед готові, що не кожде зерно яке посієте, мусить зійти.

Тіштесь тим, що щасливо приходить до ваших рук.

Осьме — Вмійте відрізнити конечне від неконечного, розумне від дурного. Де нема конечного, там убожество; а

що не конечне, без того можна бути щасливим.

Дев'яте — Будьте спокійні і зрівноважені і в добрім і злім, а це дасть вам багато сили. Невдоволення лише вашу силу ослаблює.

Десяте — Завсігди менше видавайте, ніж маєте приходу. На тім збудуєте велике господарство.

Одинадцять — Не кваптесь скоро розбогатіти, бо таке бажання може легко знищити вашу людську гідність.

Дванадцять — Обходіться при чім можете і не беріть неконечного на сплату, бо воно буде ярмом на вашій шиї.

Тринадцять — Не вірте, що позичками скоро розбогатієте. Позичками багатіють найперше ті, що другим позичають. А коли мусіли ви позичати, то найскорше його віддавайте.

Чотирнадцять — Не думайте, що перед вами мають бути самі успіхи. Будьте завсігди готові на невдачі і труднощі.

П'ятнадцять — Коли станете багатішими від других, не думайте, що ви від них мудріші, або гідніші. Деколи розум і гідність сидить при убогим столі, а нерозум при багатім. Майно дає силу, але не дає нерозумному розуму.

А понад усім тим завсігди памятайте про Бога, який післав вас на цей світ і

до якого маєте знов вернутися, а ваше життя буде гідне і щасливе.

Сказав Василь це послідне слово і сон мій скінчився. На дворі вже дніло і спів пташок долітав через відчинене вікно.

Гарний сон! Та чи багато таких снів людям сниться? Коби снилися!

ДІЛІТЬ І ВИБЕРАЙТЕ.

Мав батько поле, мав ліс, мав худобу, мав сіножати. Коли ж він вмер, почали два сини за майно сперечатися. Ніяк не поділяться, бо кождий рад взяти якнайбільше, або якнайвартнійше.

І пішли вони до князя судитися.

Вислухав князь цілої справи, а тоді говорить:

— Я не можу вас справедливо поділити, але ви самі можете.

— Ні не можемо — кажуть брати.

— Можете — сказав князь — і я скажу вам як: оден з вас нехай розділить майно на дві рівні часті, а тоді нехай другий вибирає ту часть, котра йому до вподоби.

І це був розумний спосіб, бо той, що ділив мусів так поділити, щоби кожда часть була однаково вартна.

ЗА ПО РО Ж Ц І.

Ще раз переказана „Казка” Нечуя-
Левицького.

Над Дніпром висше „порогів” було село Старий Кодак. Та що ж це ті пороги?

Дніпро ріка широка, пливе собі спокійно, аж поки прийде до „порогів”. А ті пороги, то скали, якими немовто хтось хотів загатити Дніпрове корито від берега до берега. Одні камені вистають понад воду, другі лежать лавами, немов великі сходи, по яких вода спадає, крутиться, шумить, піниться, йде переверти. Далеко той шум чути.

Тяжко було перепливати човнами через ті пороги, але були такі зручні і відважні козаки, що перепливали. Вони знали ті місця, де вода глибока і нема під верхом каменюк, отже туди справляли човни, але все ж то була небезпечна плавба, бо і там вода була неспокійна.

Козаки, потомки давних козаків, що жили в Старому Кодаку, займаються переправлюванням човнів через пороги.

Прийшов раз до Старого Кодака байдак (великий човен) багатого купця, наладований всяким добром. Йде

той купець до козацького отамана і каже:

— Дай мені доброго козака керманича, щоби переправив мій байдак через пороги. Чи маєш такого? А я добре заплачу.

— Маю — каже отаман — зветься він Карпо Летючий, і він не раз вже через пороги переправлявся.

І почали козаки байдак в дорогу лагодити. Приробили довжезне стерно, щоби легко було байдаком повертати, ще там щось полагодили.

Карпо пішов до отамана.

— Благослови — каже — отамане в небезпечну дорогу!

За хвилю Карпо з другими козаками були вже на байдаку. І тут вони найперше сіли, як це український звичай велить, потім стали на коліна і помолились Богу. Бо ніхто не знає, чи вернеться живий до дому.

— Щастя Боже! — промовив отаман до Карпа — як щасливо вернешся, то будеш мені сином. — Це було, що отаман думав віддати за Карпа свою дочку Олесью. А отаман звався Іван Музика.

За хвилю байдак летів по воді, як птиця. Коло стерна (коло керми) стояв Карпо — гарний, стрункий, високий козак. А погода була тиха і ясна, ранішня.

Вода текла рівно і гладко, хоч напереді вже чути було, як ревів Поріг Кодацький.

Ще хвиля і байдак почав до порога наближатися.

— Шабаш! — крикнув Карпо і всі підняли гребки (весла). — До стерна! — командував Карпо і всі кинулись до стерна, щоби направити судно куди треба.

Загуділо, все і заревіло. Вода від берега до берега шуміла і скакала та вкривалася піною. Байдак полетів стрімголов по гладких каменях, що лежать лавою і за хвилю був вже за порогом. Всі перехрестились.

Так невдовзі перепливали ще поріг Звонецький, Сурський, Лохлицький, поки наблизились до страшного порога — Діда Ненаситця.

Весь Дніпро тут вкритий піною, що піднімаєсь, як кінська грива, вся вода йде переверти. А шум такий ніби стріляє хто з гармат. Бо Ненаситець має аж двадцять лав, ніби величезних сходів, по яких вода йде переверти далше і далше в долину. Навіть Карпове серце застукало в грудях.

Байдак добре справлений, але де не взявся вітер і почав звертати байдак в оден бік. В душі Карпа похололо. Він сам кинувся до стерна, кричав на греб-

ців, махав руками — але нічого не могло. Водяна струя понесла байдак на бік, по небезпечних місцях, аж принесла до страшного каменя, який козаки звали „Крутьком”, і байдак обкрутився кругом Крутька та стерном за крутька зачепився. Стерно хруснуло...

Тепер не було вже ратунку. Вода вхопила судно, понесла і вдарила ним до острої скали. Судно розбилося, розлетілося.

— Пропала на віки моя честь! — сказав Карпо поки опинився в кипучій воді.

Що з Карпом діялося, того він сам не оповів би. Вода ним крутила, кидала на всі боки, залила йому уха, рот. Він ніби зомлів... Та нараз почув, що він падає десь глибоко-глибоко в безодню, а далше вся пам'ять його опустила.

Нараз Карпо прокинувся і бачить — він лежить на сухому.

— Боже мій, де я? — сказав він — чи мене витягли, чи я вмер, чи це мені сон сниться.

Глянув вгору, а над ним стеля з води, і через ню бачив він як там вгорі вода тече, шумить, перевертається, піниться. Все видно. І сонце світить через ту водяну стелю так гарно. Він опи-

нився в іншому світі, про який доси і не чув.

Почав оглядатися, аж він на високій скалі. А геть кругом широка земля, видно сади, м'які трави, зелені гаї, видно прегарні цвіти.

Придивляється, аж два чоловіки підходять. В чорних шапках з червоними верхами, козацький пишний одяг.

— А чого ти хлопче туди заліз? — запитали вони — злази до нас.

— Нема куди — говорить Карпо.

— Скачай! Не бійся!

Карпо скочив і дивно було, що спускався поволеньки, як листок падає, аж поки не став на м'якій траві.

Глянув Карпо на незнайомих, що це за гарні, ставні, поважні люде!

— Бачимо, що ти хлопче з України — каже оден з них.

— Еге, з України...

— То невжеж тепер на Україні такі мізерні люди, як ти? — запитав оден й оба жалібно на Карпа подивилися.

— Оттакі, як бачите — відповів Карпо.

— Хто ж ти такий?

— Я лоцман (корманіч) на порогах, Карпо звуся...

— Ти розбив байдака?...

— Розбив... — І Карпо нагадав все, що сталося.

— Ходи з нами — кажуть йому — покажемо тобі таке, чого ти ще не знаєш — і повели його кудись. А по дорозі питають:

— Чи знаєш, хто ми такі?

Карпо глянув на їх гарну постать, на їх великі козацькі вуси.

— Ми козаки Запорожці. Чи чув ти про Запорожців?

— Чув... Чув, що колись за порогами була Січ. Покійний батько дещо розказував.

— Еге! Добре, що бодай чув. А тепер ось тут Запорожська Січ! Як почали москалі нашу славу Січ руйнувати, то наші характерники (чарівники) так очарували, що Січ разом з гетьманом і козаками сюди заховалася. А як набере досить сили, то знов вийде нашу святу Україну боронити.

Так балакаючи прийшли вони до ліска, а як його минули, побачив Карпо гурт козаків. Одні сиділи на траві, другі стояли гуртками і про щось говорили. Всі високі, ставні.

— Отсе наш оден курінь — кажуть ті два Карпови, а звернувшись до козаків сповістили: — Це наш брат з України прийшов і ми йдемо до гетьмана.

Не зупиняючись пішли даліше і прийшли до гарного тихого салу. Тут і вишні дозрілі, і черешні, і яблука, і

сливки, і грушки, і виноград. А на лавках сиділи старі запорожці, розмовляли, мабуть радилися, як Україну з ворожих кайдан визволити.

За хвилю опинилися в другім саді. Тут вже був гамір... Старий козак грав на бандурі і співав козацьку думу, а козаки кругом сиділи та стояли і слухали.

А що це за оден? — запитав хтось з гурта вказуючи на Карпа.

— Це наш брат з України прийшов — кажуть ті два — ми йдемо з ним до гетьмана.

— Коли так, то і ми йдемо! — загули всі козаки — і ми з вами йдемо...

Ще бачив Карпо оден курінь, де козаки забавлялися, отже і ті пристали до гурта, щоби йти до гетьмана.

Кілько там йшли, як побачив Карпо хрести. Тоді кажуть ті два:

— Це наш цвинтар. Тут лежать всі ті козаки, що за весь час щиро обороняли віру православну і цілу нашу славу України. Прийде такий час, що всі вони повстають і тоді наша Україна стане вільною.

Почав Карпо приглядатися. На кождім гробі в головах хрест, а в ногах росте дуб. Перед кождим хрестом горить велика воскова свічка, а в дубі застромлений козацький меч. Козаки переходячи туди, побожно хрестилися. Такого

поважного цвинтаря Карпо ще зроду не бачив.

Оглядаючи козацький цвинтар Карпо запитав:

— Чи ті свічки так безнастанно горять?

— Так, горять безнастанно — відповіли йому — вони мусять вічно горіти, коли ми хочемо, щоби наш Український Нарід вибився на волю.

— Як це, чому?... — допитуєсь Карпо.

— А тому — кажуть — що ті свічки, це історія великих борців, їх праця, їх сила, їх відвага стояти за святою справою. І доки ті свічки горять між нами, доти ми споминаємо наших славних предків, нагадуємо їх вчинки, і так їх життя нам передається. Еге! Хто своїх славних предків знає, і нагадує, з тим його предки живуть, а він з ними. Він від них вчиться, їх допитується, а вони кажуть йому: „Роби так, як ми робили!... А не роби ось так, бо ми так робили і помилилися!” Бачиш — ми не самі, а разом з усіми нашими предками готовимо ту силу, що має народ наш вивести на волю.

— То от як воно в вас! — дивується Карпо.

— Так, як бачиш! І так треба! Бо подумай: були славні люде, щиро для свого народу працювали, а то і життя

своє для нього дали, коли ж померли, то нарід їх поховав, свічки погасив, засипав землею і на тім все скінчилося. За якийсь час і не допитаєшся, де вони поховані. Чи розумний такий нарід? І чи він може бути сильним? Ніколи! А ми не так... Ми на цвинтарі з нашими предками сходимося, розмовляємо з ними. Показуємо їм, які ми і питаємо, якими нам треба бути. І тому ми дбаємо, щоби цвинтар був в нас найкрасшим і найповажнішим місцем — як місце, де найповажніші і найбільше заслужені люде спочивають.

Почав Карпо приглядатися, аж справді це такий цвинтар, що живому не хочеться з нього відходити. Тут і там мармурові лавки із срібними поручами, всюди багато цвітів; доріжки пороблені, трава рівно покошена. А що впало Карпови в очи, то якісь ніби столики з мисочками, що пощось тут і там стоять. І питає він:

— Що це отті столики? Нащо вони?

— Це бач ми там пташкам поживу ставляємо, а в мисочки наливаємо для них води. Коли в них є молоді, то нема їм часу далеко за поживою шукати, отже ми їм помагаємо. А вони співають, наших славних предків звеселяють.

— Це вже таки справді по козацьки!

— аж ніби скрикнув Карпо — я про те

ніколи і не думав. Нині ж бачу, як ви все маєте на увазі. У вас мертві цілком до живих числяться. Так і повинно би бути!

— Так повинно бути в усіх Українців — потакнув за Карпом оден з козаків — в усіх повинно бути! На те ж співаємо „Вічная пам'ять”; і молимося, щоби Бог поселив померших в місті світлому, в місті гарному...

Нараз зауважив Карпо, що на гробі, який перед ним, свічка не запалена і каже він:

— Ось тут свічка, що не горить, мабуть загасла. — На те козак, що свічок доглядав:

— З нею щось дивне. Вона завсігди горіла, а нині згасла і не можна її запалити. Ніяк не можна! Такого ще не було. Візьму ту свічку там на бік — горить, принесу сюди — гасне.

— А чий це гріб? — питає Карпо.

— Це гріб славного козака — Василя Летючого.

Карпо здригнувся.

— Це мабуть мій предок — каже він — бо я багато чував про нього від свого діда. Славний козак був.

— Так ти потомок Летючих?

— Еге! Я Карпо Летючий.

— Ну небоже — каже тоді козак — так це вже мабуть твій обов'язок перед

своїм предком свічку запалити. Ану запалюй!

Подали Карпови огню, а він ще добре і не діткнувся, як свічка загорілася ясним полум'ям. Неначе ждала на Карпа.

Козаки аж скрикнули.

— Бачиш — кажуть — які тісні зв'язки є між мертвими і живими! Не досить того, що ми твого предка врочисто споминали, але треба, щоби ще більше споминала його рідня. Коли дальші споминають, а свої забувають, то чим це назвати? Свої для своїх мають бути найперші. І ти... ти перший повинен був пригадувати собі в життю: „Я не хто будь, я потомок славного Летючого! Я належу до славного, до лицарського роду!" От як! А згадав ти його тут, та ще руки приклав до його свічки, то бачиш, що сталося!...

— А чи є тут гроби і цілком невідомих вам козаків? — питає ще Карпо.

— Є — кажуть — є багато. Їх імена в Вічній Божій Книзі записані, але ми їх споминаємо, як і всіх других.

— Як споминаєте?

— Так: правимо чотири рази в році за них Парастаси і на їх гробах свічки безнастанно горять. Ми нікого не забуваємо...

З цвинтаря повели козаки Карпа до

того саду, де самий Гетьман перебуває. Тут все ще красше і ще поважніше. Карпови здавалося, що він увійшов до святині.

Вже здалека побачив Карпо по середині саду величезного дуба, а під дубом на камени сидів Гетьман, як видно — важку думу гадав. На голові мав він високу шапку, з якої звисав золотий вершок; підперезаний золотим поясом; обутий в червоні чоботи. В руці держав булаву, обсипану дорогим камінням.

Гетьман встав, коли все козацтво його оточило, і питає:

— Яке діло маєте, шановне товариство?

— Чоловік прибув з України — кажуть і вказали на Карпа.

Глянув Гетьман та:

— Ти хлопче з України? Чи не прислав тебе до нас Бог і Народ?

— Я розбив байдака — каже Карпо — і не знаю, як я сюди зайшов.

— Сину мій — каже тоді Гетьман, і поцілував Карпа в голову — скажи нам, що там діється на Україні?

— Недобре діється...

— Чи памятають там ще про Гетьмана, про козаків, чи згадують?

— Згадують. Старі люде дуже багато молодим оповідають...

— А попи і черці чи згадують?

— Ні! Їх чужі виховали, то вони згадують чужих, а про наших згадують нам старі люде і кобзарі...

— А як народ там живе? Чи терплять і далше від ляхів, від татар, від Москви?

— Татар тепер нема, а всі другі є. Тай не жалують вони лиха Українцям.

Ще про багато справ Гетьман Карпа розпитував, а там каже:

— Ходімо до церкви, покладемо там перед Божим престолом наші кривди і занесемо щиру молитву за долю України.

Гетьман відв'язав меч і застромив його в камінь. Меч увійшов в камінь наче в віск, а Гетьман з козацтвом подався до церкви.

Карпо аж тепер приглянувся добре Гетьманови. Він був красший, ніж другі Запорожці: високий, як Палій, гарний, як Мазепа, смілий, як Богдан Хмельницький.

Поки там йшли, аж нараз все товариство спинилося перед височезним золотим хрестом, що стояв на камені. На перехрестю хреста висів терновий вінець, а на колючках вінка блищала невинна українська кров. А високо понад хрестом були три веселки.

— Це наша церква — кажуть козаки — бо це Хрест Запорожський. Ми його

сюди забрали. Це наш Український Хрест, ми ж за нього свої голови клали.

Став Гетьман на коліна перед хрестом, стали всі, і почав Гетьман в голос молитися, а з ним уся козацька громада. Та як він молився!... Так моляться лише праведні і святі люде.

Карпови здавалося, що від тої молитви земля дрожала, що від неї сильніше заревли Дніпрові пороги і гук той відгомоном далеко-далеко покотився. Карпо ніколи не думав, що сила широї молитви така безмірно велика.

Глянув він на хрест, а на нім виступили каплі свіжої крові — крові української.

Після молитви глянув на ту кров Гетьман і каже:

— Ще терпить нарід на Україні, ще не прийшла пора його визволення. Треба ще подождати.

Світ, в яким Карпо опинився, це той світ в яким може перебувати людська уява і людська думка; де творяться для життя великі ідеали, що мають вести людське життя вперед.

Коли всі помолились, побачив Карпо недалеко хреста одним одинокий корч калини. Зверху на нім червоні ягоди, а середина корча повна білого цвіту. А попри калину керничка з чистою водою.

Коли він дивиться, аж почувлася піс-

ня — співав дівочий голос. Та звідки? Здавалось йому, що голос той виходить ніби з кернички. Тай який гарний, дзвінкий голос! І пісня була гарна українська.

До калини підійшов і Гетьман, та в той же час голос замовк. Тоді підходить до калини старий козак характерник і каже:

— Час післати її на Україну! — після чого набрав з кернички води і покропив калину. Нараз ніби вітер повіяв, вона заворушилася і з калини стала гарна дівчина, що наче б то бере воду з керниці. Дивиться Карпо, аж це дочка отамана Музики, Олеся, з якою Карпо мав одружитися.

— От як довго я спала — каже дівчина — тай дивний був мій сон!

До неї підступив Карпо та:

— Олесю, де ти тут взялася? Чи пізнаєш мене?

— Я не Олеся — каже дівчина — але Маруся...

— Хіба ти не дочка отамана Івана Музики?

— Ні — каже дівчина — я дочка Петра Музики... Але де це я? Де мати?...

Тут козак характерник каже дівчині:

— Чи пам'ятаєш, як ти полюбила била нашого гетьмана. На Січ жінкам не можна було і ногою вступити, а ти всту-

піла і за те в калину перемінилася. І ти з нашим Запорожем сюди зайшла. Тепер ти гріх свій спокутувала, отже можеш до свого роду на Україну вернутися.

— А хто це, що назвав мене Олесею?

— Це хлопець з України, що думав там з Олесею Музиківною одружитися. Вона твоя далека своячка і тому ти до неї дуже подібна.

Заговорив тоді Гетьман:

— Иди Марусе з цим хлопцем на Україну. Така Божа воля. За твою щирю любов до мене ти довго каралась, за щирю любов ти гріх спокутувала. Иди ж — і коли людям добре живеться на Україні, то зоставайся там зі своїм родом, коли ж зле, то вертайся назад до нас, як доси була. А ти діду — звернувся Гетьман до одного характерника — винеси Марусю і Карпа на той світ.

Перемінився характерник в орла, взяв на себе Марусю і Карпа та поніс вгору. Вода розступилася і вони за хвилину опинилися високо над Дніпровими Порогами. Карпо глянув в долину, йому закрутилося в голові і він питає:

— Нащо ти орле так високо піднімаєшся?

— Бо я Запорожець і люблю широкий простір. Висше підлетиш, то і біль-

ше та дальше бачиш. От гляньте долину — чи бачите, що діється на Україні?

— Не бачимо — обізвались Карпо й Маруся — бо ріки виглядають, як шнурочки, а побіч них щось сіре, як туман.

— Не бачите... Та ви доторкніться хмари і потріть собі очи, а тоді гляньте. І вони обое так зробили.

— Тепер гляньте — говорить дальше орел — як від Дніпра аж по Сян, аж до Перемишля і Ярослава вються по землі страшні гадюки... Чи бачите їх?

— Бачимо.

— Це все вороги України, Ляхи, що ссуть українську кров. А ось там гляньте, там ніби сірі комашки... Бачите?

— Бачимо. Це мабуть козаки...

— Ні! То московське військо на нашій святій землі. Там нема ані одного нашого козака.

Тут орел почав спускатися скоро долину і вже навіть дрібні річи було видно. Але не було видно людей, що Карпа і Марусю здивувало.

— Де ж люде? — запитала Маруся.

— Люде — каже орел — поневолені, прибиті, тому їх невидно. Їх сила пририта, їх думка пририта. Їх душа наче спить. Та коли вона пробудиться, тоді стане видною.

Орел спустився на землю на правому березі Дніпра, проти того острова, де

була колись Січ. Але там і сліду козацького не залишилося. Де жило козацтво, там тепер чужі господарили — паслись чужі череди, були чужі поля. Орел зсадив Карпа й Марусю, а сам полетів далше.

Посідали Карпо і Марусю на березі Дніпра, а перед ними розгорнувся широкий український простір. І почала Марусю оповідати та давнє нагадувати.

— Чи бачиш козаче отой камінь, що висунувся з берега на воду? Я раз там стояла і брала воду, а Гетьман їхав дубом (човном з дуба). Він дивився на мене, а я на нього дивилася, а як задивилась, то одно моє відро поплило за водою. Гетьман бачив це і засміявся. Та який же гарний він був! Душа моя пристала до його.

— А що далше? — допитує Карпо.

— Далше... Думала я про Гетьмана від того часу. Та раз бачу — ходить Гетьман по березі острова. От взяла я човен, що стояв коло берега і поплила. І сама не знаю, як стала на козацький берег, де, як знаєш, жінкам не дозволено бувати. Я підбігла до Гетьмана, впала на коліна й обняла його. Памятаю, що Гетьман поцілував мене, а далше... Я ніби забулася, заснула і що далше

було, не знаю. І спала мабуть довго. Аж недавно я пробудилася. А тепер хотіла б розвідатись про свій рід.

Обоє повставали і каже Маруся:

Проведи мене козаче до мого батька до хутора Чаплів.

І пішли вони. По дорозі бачить Маруся — обдерті пастухи пасуть гарні корови, вівці, стада рогатих волів і питає пастуха:

— Чи це все козацьке?

— Ні, чужих панів — відповів пастух.

— А чия це черідка?

— Людська — каже пастушок.

— А чи далеко до хутора Чаплів? — питає.

Йдуть далше, знов пасеться черідка — корови малі, погані, бички миршаві, свині дрібні.

— Тут є велике село Чаплі, а хутора нема — відповів пастух.

— А чи живе там козак Петро Музика? Його хата в балці (в стрімкій долині).

— На балці стоїть цілий куток, звесь Музиківка, може тридцять хатів.

Здивувалась Маруся, бо не знала, кілька літ проминуло від того часу, як вона стала була калиною.

Пішли вони далше. Тут вже посіяні поля, а пшениця, як море. На полях жали женці. А колись тут був степ.

— Чия це пшениця — питає Маруся в женців — чи не Музичина, або може гетьманська?

— Яка там Музичина — кажуть — це ляхівська. То все його.

— Деж той лях взявся тут? Його перше не було?

— Не знаємо, звідки він взявся — відповіли женці — їх тут всюди багато.

Все те було дуже дивним для Марусі.

Йдуть вони далі, а там баштани (городини) — кавуни, дині, гарбузи, багато всего.

— Чиї це баштани? — спитала дівчина баштанника.

— Жидівські. Жиди наняли землю під баштани.

— А ті жита чиї? А ті вівса?

— Ляхівські.

— А де ж людське? Де козаче? Де українське?

— Оттам трошки є людського! — гукнув дід з куріня.

Підходять до села, село велике, а коло села став. А там далі цукроварня. Все того колись не було.

— От і Чаплі! — каже Карпо.

— Невже це Чаплі? Як вони тут взяли? А чия це фабрика?

— Ляхівська.

— А млин чий?

— Млин жидівський.

— А той другий млин?

— То вже панський.

І ще дивніше стало Маруси. Недавно вона була якось заснула, тепер пробудилася і світ вже не той. Правда, дещо те саме, Дніпро той самий, камінь, з якого побачила Гетьмана, той самий, багато є того самого, але кілька нового. І подумала вона, що може це знов сон, і що все, що вона памятає, то оден сон. Бо як за короткий час може так світ перемінитися? Коли ж це сон, то хто знає, що буде, коли вона пробудиться...

Коли Карпо з Марусею були вже коло села, питає Маруся стареньку бабусю:

— Чи то Чаплі, бабусю?

— Чаплі, донечко, Чаплі.

— Але ж то вже велике село — зауважила Маруся.

— Еге, велике! А кажуть, що тут колись було всего три хаті Музичиних на балці. Але коли ви йдете в село, то лучше на поли заночуйте, бо там в селі пекло.

— А що? — запитали разом Карпо і Маруся.

— Таке, діти мої... Прийшла московська закуція, бо люде не подоплачували податків. Недавно навіть стріляли на людей. А сьогодні бють різками. Поло-

вина села втекла в степ. Страшне твориться!

Все ж таки Карпо і Маруся пішли даліше. Та ось збоку лісок і вода блищить між осокою, отже звернули туди, щоби води напиться. Тільки туди увійшли, як бачать, що люде в ліску метушаться, ями копають, кладуть кожухи, свитки, чоботи. Маруся подумала, що це найшли Татари. І питає вона молодицю:

— Від кого ви ховаєтесь?

— Від закуції (екзекуції). Прийшло московське військо, забрало наш скот (худобу), одержу забирає. Москалі (во-яки) поїли кури, вікна побили, людей бють.

Глянула Маруся на Карпа, немов питала, чи таке може бути, а Карпо:

— Так Марусе! Кажуть, що колись тут була воля, як наша Україна була в наших руках, коли були ще Гетьмани і були Козаки Запорозжці. А тепер Москва тут панує так, як чуєш і бачиш.

Задумалася Маруся і рясні сльози покотилися по її лиці. Та в неї ще є думка подивитись на ту хату, де вона виросла.

Пішли вони даліше, аж ось чоловік вбитий лежить. Пішли даліше — там другий... А ще даліше побачила вона, як москалі людей катують. Та не було

в Марусі сили на таке дивитися. Хіба вона людям допоможе? Буде кричати, та хіба москалі настрашаться її крику?...

І вона завернула в ту сторону, де була її рідна хата.

Сонце звернуло було вже з полудня, і до вечера хилилося, як Маруся з Карпом прийшла на Музиківку на балці. І бачить — хата немов та сама, де вона виростала тільки ж дуже постарілася. От-от завалиться.

Увійшла в хату. Коло вікна сиділа старенька бабуса, дуже похожа на Марусину матір. Маруся кинулась до неї і назвала її своєю матір'ю.

— Що з тобою дівчино — каже бабуса — я не твоя мати.

— Але ж це хата Петрова Музичина — говорить Маруся.

— Ні дитино — каже бабуса — не Петрова, а Василева, а я Василева жінка, хоч я також з Музичинового роду.

— А мені здається, що ви моя мати. Ви такі самі...

— А ти дівчино дуже подібна до моєї меншої сестри. Ти ж хто така? Ти тут не була...

— О, я давно колись тут була, а потім довго не була — каже Маруся — тай сама не знаю, як це вам розказати. Як я тут була, то ще і села тут не було.

Подивилась бабуса та:

— Не така ти стара дитинко, як кажеш. Хоч старі люде оповідають, що тут жив колись Петро Музика, і дочка його Маруся десь пропала. Еге! Це в нашім роді оповідаєсь.

— Так це я та сама Маруся, бабусю, та сама. Я все памятаю, як тоді було. І хату отсю я знаю.

Похитала бабуся головою:

— Як тобі дитино це знати? От я яка стара, а тільки чула про твого батька і про тебе...

— Так Бог дав, бабусю. От ви кажете, що я подібна до вашої сестри, а ви дуже подібні до моєї мами — значиться, що ми одна рідня.

Тут глянула Маруся на сволок, грубий, дубовий сволок і каже:

— Я бабусю оцей сволок добре памятаю. Там на другій його стороні виписане ім'я мого батька, моєї матері і моє, бо я була одинокою їх дочкою.

Зайшов Карпо до сволока з другої сторони, аж там справді є імена Петра Музики, його жінки Катерини і їх дочки Марусі.

Задумалась бабуся і каже:

— Бачу дитино, що ти знаєш більше, ніж я, бо ми цілком не знали, чиї то імена, хоч їх і читали. А ти тільки зайшла сюди, не бачила їх, а знаєш. Та розкажи, що з тобою було, де ти бувала...

Маруся подумала і почала:

— Не знаю, бабусю, як вам оповісти. Я жила тут і пішла до Дніпра по воду. А там таке сталося, що я заснула, чи що, і не знаю, що було далше. А тепер, як пробудилася то і сама не знаю, де я за той час перебувала.

Обняла тоді бабуся Марусю і каже:

— Тепер бачу, що ти наша рідна. А вже як воно було, то Господь на небесах знає.

В мого батька було багато степу — говорить ще Маруся — його поле розтягалось аж до Дніпра.

— Може й було... А тепер все панське. Кажуть, що тих панів давно тут не було. Лише оця хата зосталася. Ая! Старі люде не памятають, коли вона побудована і тому шанують її. Вже вона кілька разів цілком була похилилася, то її поправляють і вона далше стоїть. Кажуть, що доки вона буде стояти, доти наш рід не загине.

Тут увійшла в хату бабусина невістка з дитиною, збідована молодиця. Поклала дитину і пішла овечки заганяти.

— Чи є в вас корова? — запитала Маруся.

— Ні нема дитино! Де нам на таке спромогтися! Бідуюмо!

Маруся вийшла з Карпом з хати, щоб оглянути ті місця, по яких вона ко-

лись ходила. Все оглядала, все пригадувала. Все подібне до того, що було, хоч не те саме. Якже прийшла до кернички, то здалось їй, що вона вчора брала з неї воду, бо керничка ні трохи не змінилась. Довго стояла Маруся, думала, а там глянула довкруги і каже Карпови:

— Ти козаче залишайся тут, а в мене сили нема. Це така жура велика, що мене цілком придавлює і мені хочеться так спати, як я перше спала. Отже прощай! Працюй щиро для нашої матері України, тай мене між добрими Українцями згадуй!

Так сказала і бачить Карпо, а перед ним вже не Маруся, але калина; на її верху доспілі червоні ягоди, а кругом повна білого цвіту. А даліше бачить він що в керничці почала підніматися вода висше і висше і потекла струмочком до Дніпра. А там і ціла балка наповнилась водою.

Щож діялося тоді на захованім Запорожжю? Тільки Маруся перемінилась в калину, тільки вода кернички доплила до Дніпра, як і там — на захованім Запорожжю з'явилася та сама калина, що була перше. А в керничці, що побіч калини, прибуло повно води, що струмочком даліше полилась.

Зраділи Запорожці, зрадів Гетьман і знов щиро помолились, щоби Господь післав скору поміч поневоленому народові. Коли ж Україна стане вільною, тоді знов калина стане дівчиною, Марусею, щоби вже більше в калину не перемінятися.

Щож з Карпом? Він ночею перейшов до свого села, зайшов до свого щирого друга і розпитав про все, що діялося і діється, відколи байдак розбився. Карпову батьківську хату продали, щоби заплатити купцєви за байдак і за крам, а начальство присудило двісті різок Карпови, коли б його зловили. Його ж дівчина Олеся вже з другим повінчалася.

Зажурився він, заплакав, та нічого робити. Ще тієї ж ночі помандрував за Дунай тихий, де ніхто не буде його знати і він нікого.

І так ніхто в селі і не подумав, що Карпо живе — всі вірили, що він загинув в грізних філях Ненаситця.

Свою Україну любіть —
Любіть її во время лютє,
В останну тяжкую минуту
За неї Господа моліть! —

Т. Шевченко.